

## چکیده

سردر جورجیر تنها باقیمانده‌ی مسجد جورجیر و از آثار شاخص آل‌بویه است. این سردر هم‌اکنون در جبهه‌ی شمال غربی مسجد حکیم واقع در اصفهان است. تزیینات سردر جورجیر تلفیقی از آجر و گچ بوده که شیوه‌ی اجرای این تزیینات در سراسر آن یکسان نیست. این امر سبب شده است تا احتمال اجرای تزیینات در دوره‌های متفاوت وجود داشته باشد. فن‌شناسی سردر جورجیر می‌تواند درک صحیحی از تزیینات اصیل آل‌بویه ارائه دهد. بنابراین به یاری آن می‌توان دوره‌های احتمالی ساخت تزیینات را شناسایی کرد. از آنجا که این سردر بیش از نیم قرن تغییراتی را متحمل شده است که قابل تفکیک و شناسایی با بخش‌های اصیل بنا نیست، در نتیجه در این پژوهش سعی بر آن است تا حد ممکن بخش‌های مرمتی از قسمت‌های اصلی بنا تشخیص داده شود. به دلیل از بین رفتن بخش عمده‌ای از تزیینات سردر در حین مرمت‌های اخیر و نیز در بستر زمان، برای ایجاد هماهنگی و یکپارچگی در کل اثر و حفظ ارزش‌ها و اصالت آن، نیازمند طرحی برای بازگرداندن این تزیینات از دست رفته و در نتیجه بازگرداندن هویت این اثر معماری شاخص آل‌بویه دیده می‌شود.

در راستای این امر، نقوش و لایه‌های متفاوت به کار رفته در تزیینات بررسی و شناسایی شدند. مصالح به کار رفته در تزیینات نیز علاوه بر مشاهدات در محل، توسط آنالیز پراش پرتو ایکس (XRD)، آنالیز توسط میکروسکوپ الکترونی روبشی مجهز به دستگاه طیف‌سنج پراش انرژی اشعه ایکس (SEM-EDS) و آنالیز بازتاب کلی تضعیف شده تبدیل فوریه مادون قرمز (ATR-FTIR) تا حدودی شناسایی شدند.

اجرای متفاوت لایه‌های تزیینات سردر، به دلیل وجود تنوع در نقوش و تزیینات متفاوت آن است و نه به دلیل اجرای تزیینات در دوره‌های مختلف. در نتیجه مشخص گردید که به غیر از دو طاقنمای سردر جورجیر، تمامی تزیینات آن و به ویژه تزیینات پیلک که اجرای دو لایه‌ی تزیینات آن به دو دوره‌ی متفاوت نسبت داده شده بود، مربوط به یک دوره تاریخی است. ملات به کار رفته در تزیینات مخلوطی از گچ و خاک است که در برخی تزیینات در آن ماده‌ای آلی نیز به کار رفته است. بر روی اغلب تزیینات سردر رنگ سفید که رنگدانه‌ی سفید گچ است و رنگ زرد که رنگدانه‌ی اکرمی‌باشد، اجرا شده است. لایه‌ای از اندود گچ بر روی آجرکاری‌های لوزی شکل اجرا شده تا علاوه بر رفع نواقص ظاهری آجرها، زمینه‌ای هموار را به عنوان بستری برای رنگ روی آن ایجاد کند. در جهت بازگرداندن تزیینات پیلک، آجرکاری با نقوش گچبری روی آن تطبیق داده شد. بازخوانی حروف کتیبه‌ی سردر نیز با توجه به مستندات باقیمانده صورت گرفت. در دیگر موارد از عکس‌های قدیمی در جهت بازیابی نقوش بهره برده شد.

کلید واژه‌ها: آجرکاری، آل‌بویه، تزیینات گچی، سردر جورجیر، طرح بازیابی، نقوش فن‌شناسی.